

1728.
Ärta Trepp.

Praegusaja moodne
vabaarmastuse

NAINE

Romaan

A. Raudsep'a trükk
Tallinnas

Ärta Trepp.

Praegusaja

moodne vabaarmastuse

naine.

9938

R o m a a n.

2

A. Raudsep'a trükk Tallinnas, Rataskaevu tän. 6.

A 4458

Ma ei tea kes on Silla. Ma ei ole teda iialgi näinud, ei iial kuulnud ta häält, ma ainult tunnen, et pole mul midagi lähemat, kui Silla.

On's Silla tont, on ta luupainaja, kes käib mu järel ja elab mu sees? On ta mu vaim, mu hing, minu teine olend? Ei tea, ei tea. Tunnen ainult, et ta olemas on, et ta sarnasena minule rändab maailmas ja ometi on lähedal mulle. Mu iseloom on arenenud täiuseni temas, mu ideaalkuju on Silla. Ta on mu unistus, mu saavutamata ideaalid saab kätte tema ja mu tahtejõu nõrkuses ei kannata tema.

Silla on üleelanud minust, on leidnud mind nõrgana ja seepärast ära tahab ta minna, välja minust. Ta on kui pingul vibu laskevalmis; on kui põuepilv, mis pakatamas pikseks. Nüüd mu elusooni närib Silla, et purustada tee enesel vabadusesse. Mul valus on, mu keha haige, aju lõhkeb. Ma olen nagu nurganaine omas voodis. Silla tahab välja!

Aga Silla kes oled sa, kas võimas küllalt elama?

Tasase tuulehoona tuhiseb salajane vastus: „mul on kitsas, tahan välja!“

Tuletan meele kust ilmus Silla minusse, ke s isaks on Sillal. Kaon mineviku mälestustesse ja koban neis kui labürindis — kõik on selgusetu, tume. Aga selgeks ei saa isa. Peatan mineviku momentidel, üksikud faktid ja inimesed kerkivad, ent vaevalt põhjendavad nad Sillat. Isa oli vist Juhan Liiv, võib olla ehk Tuglas. Võimalik, et polnud ta eest-

lane, nii siis Sillagi muulane. Silla algünd on saladus. Kuid ikka on ta minuga olnud, minu tegusid jälginud ja mu tulevikku kehastanud.

Silla kandmise aeg on mul lõppenud, Silla on väljas nüüd. Kuid kuhu ma panen ta? Mu tuba tühi, ta on alasti. Kaua olen otsinud talle kohast korterit, kuid ükski ruum pole meeldinud talle.

Kuid nüüd — tule Silla, ma viin su sinu maija. Ma olen ühendanud looduse kultuuriga ning asutanud kodu oma ideaalile.

Me läheme läbi kõrgete, kitsaste Tallinna uulitsate. Need müstilised keskaegsed uulitsad on ju nii kodused mulle, selleks samaks saagu nad Sillale!

Me peatume ühe võlvialuse ees ja ma avan rasked raudväravad ning oleme siis läbipaistmatus okaspuu metsas. Me murrame läbi tihedate, metsikute okste ja peatume musta marmorhoone ees. See on kui sfinks Egüpti legendikul — lövi, kuid lövi peaga Tuled majas on süüdatud, seepärast tunneme aknaid, need on korratult paisatud hiiglakehasse. Lövi pea on maas ja ta lõuad on sissekäiguks meile. Lövi uhke lakk on paisatud laiali, kui võitlusvalmis, ent muidu näib rahulikuna loom.

„Vaata Silla, selle maja ehitasin sulle su soovi järele. Siin saad ehk õnnelikuks, sest su unistus on täide läinud!“

Silla läheneb külmadele seintele, lööb käed vastu marmorit ja libistab lövi hambaid mis lumivalgetena hiilgavad pimedas.

Nende mustade müüride ees näib Silla kahva-tuna, ta juuksed on laskunud õlule ning tal näib olevat külm.

Ma tundsin uhkust, et olen läbi viia suutnud Silla soovi: andes talle hoone, ent ma tundsin hä-

bigi pisut, et olen julenud puudutada ta unistusi tehes nad maisteks ja kättesaadavaiks. Millest jääb tal siis veel unistada? Aga, ah ta on õnnelik siiski!

Edasi ei võinud ma minna. Pidin jumalaga jätma Silla.

„Mine Silla ja saa õnnelikuks, õnnelikumaks kui ma ise. Sa oled ise tahtnud maiseks ja ma vabastasin sinu. Mine siis ja leia õnne maailmas, sest sa oled ju inimene. Mind ja sind lahutab maailm. Kuid vahel tulen vaatama sind.“

Silla oli inimeseks saanud. Tal olid inimtunded ja iniminstinktid. Ta tundis külma nende marmorseinte ees ning astus kotta.

See oli sama tumedate seintega ja näis õudsenäo koopana. Valgustatud oli ta ussideades särava fosfoorsilmega. Kaugele sirutasid klaasist rästikud omi päid seintel, nende hambad läikisid silmatulel.

Siit viis kirjuist kividest trepp üles. Astmed polnud korralikud. Läbi mitme sammaskäigu rutates, jõudis ta tammelehtedest punutud kardina juure. Kahisedes lükas ta kardina eemale ja avanes haruldane ruum: liivkollase põrandaga ja sammalsamet vaipadega. Nurgas oli nukiline kivi, mille krobelistel servadel täistopitud kotkad. Mööda põrandat oli pillutud käbid ja kivikesed. Seinte ääres olid istmeteks kivid, mõned neist kaetud sammalvaibaga

Seinad ja lagi oli üksainus maal: eemal sinendas järv ja päike näis minevat looja.

Silla istus külili lükatud järehtehtud puule, mille tüves vedrud.

Ta istus ja vaos mõtteisse: Kultuur on ühendet loodusega!

Siis igatses kuulda ta oma loojat ja vaikselt kuulis ta:

„Silla, ma nimetan oma lapseks sind. Ma olen kaua sind igatsenud; ammugi juba teadmatult, siis

kuulsin kord sinutaolistest olevustest, ärkas mulgi kirk ja sa pidid sündima.

Su isa on ununenud mul, võib olla on ta Juhan Liiv, võib olla Tuglas, sest mõlemiga olnud mul suhteid. Võib olla, et on isaks keegi muu, sest paljuid olen armastanud. Kui olid mu südame all olin õnnelik ja ma ei märganudki aega millal sünnitama pidin. See töö oli mul kerge, sest ma igatsesin näha ju sind, sind kes sa mu põues kasvanud ja mu verd joonud. Sünnitamine oli kerge, samuti kergesti läks ka su kasvatamine. Esialgul tegid metodid raskusi, siis viskasin nurka metodid ja kasvasin su vabalt ja vabaks. Kuid temperamendi vähesus, mis omasin, ei lasknud kasvatada sind nii nagu soovisin. Ma märkasin su vigu ja tahtsin uuesti alata su kasvatustööga — kuid siis! Siis nägin, et oled mulle võõras ja me lahkusime. Sinu temperament võitis minu.

Siis ootasin, et saad jälle mulle omaseks, saad jälle mu sõbraks, mu unistuste kehastajaks ja tuled kord tagasi, aga sa ei tulnud.

Siis, kaotuse kurbusel andsin sulle selle hoone, et elaksid siin, kuid see hoone on sfinks, ta näib mulle kalmistuna ja ma nutan, sest surnud oled sina. Ah luba, et vähemalt unistused minul küüniksid sinuni, luba mu igatsusil tulla su juure, luba et ootan sind ärkama, täiel teadmisel, et sa iial ei tõuse.“

Siis siia oli sattunud Silla, kaugele elu vormidesse uppunud banaalsusest, siia kus oli loodus ühendet kultuuriga. Silla oli inimeseks saanud, iseiseisvaks, inimlikkude tunnete ja iniminstinktiga, sellepärast tundis ta kurbust. Mingi tundmus asus te-

masse, mingi igatsus kuhugile kaugele, nimetule saarele mis kaugem kui uni ja püham kui baanalsus.

Silla oli Egipti riideis, juuksed laiali õlul. Ta jalad olid paljad. Ta sammus kaudu kitsast koda, likkas kõrvale täistopitud kaameli ning oli suures kõrbes. Põrandal liivas hiilgasid fosvorterad, tagaseinaks näis olevat püramiid. Taevas vilkusid elektertähed. See ruum oli liig palav. Ära siit!

Siis Silla läks sööma. Tee viis läbi toast, mida näinud esimesena. Öhtu tulles oli paistma hakanud siin hele gaaspäike ja mets näis heledana ja tundus soojana. „See on saal“ — ütles Silla.

Söögitoa ja saali vahel oli sild, see oli pandud peale voolavale veele, mis tuli tagant tubadest ja ruttas puie vahele.

Söögitoa toolideks olid kännud ja ühele kännule, mis kaetud sammalvaibaga, kuhu joonistatud seemed, istus Silla.

Taldrikud olid lilledena vormitud ja noad, luskad olid rohelised lehed. Taldrikud olid valged kollase südamega, vähemad olid sinised meelespealilled. Tassid olid õonestatud roosid iga värvilised. Väikeses konnakarbis oli sool ja pähklekoores pipar.

Tammetõrus anti viina ja see maitses hea, kuid näis liig kangena.

Söögiks olid toidud imelised. Kõik olid pudrud ja kasted.

Sillal polnud aimu millest tehtud need toidud, ei midagi sarnast polnud näinud ta enne.

Nii liikus ja elas Silla selles uues hoones, niisuguses millises ei ükski teine enne teda. Ta oli nagu oma riigis eraldatud muust maailmast. Ta oli soovinud ju üksindust, oli tahtnud minna inimesest ja inimestelt.

Õrnalt kui vaim hõljus ta tubades ja kandis õhemat salli. Kollased juuksed olid laiali õlgadel ja silmad särased õhtutel.

Ta käis mööda tube rahutult, kuid õnnelikult. Ta otsis nagu midagi ja nagu ei leidnud. Öösiti vilkus küünlatuli ta tubades ja näha võis kuidas see põhja poolt tuli ja lõunasse läks kunni magamistoani. See oli tume ümmargune tuba, mille taevas täis nõrke kollaseid tähti. Siin süütas Silla poolkuu sarnase etektri lambi ja selle valgusel võis näha „voodit.“ Võlvitud laest rippus terasest kett pooleni toani; keti otsas olid riidest narmad, põimitud sulgede ja villadega. See oli suur kirju tutt. Silla tõmbas keti madalamale ja inimesekõrgune narmakuhi seisis ta ees. Ta puges sellesse kui heintesse. Hommikul lükkas ta voodi ees olevalt ojakeselt kaane, millele joonistatud sinav vesi, milles veeroosid. See oli pesemiseloik.

Silla ei elanud ainult oma kitsaste seinte vahel, tihti tahtis ta välja sellest eriskummalisest hoonest. Täiel kopsul hingas ta äripäisust ja elu kihavust endasse. Ta armastas seisatada rahvahulgas, armastas vaadelda seda kirjut kogu; kuulata tahtis ta kisa ja müra. Kuid siis vajus kurbus ta hinge — on rahvast, aga pole inimest; pole inimest, kes mõistaks teda, kes suudaks orienteerida ta hingelabürin-dis, kes oleks truu temale. Siis mõtles ta, et võib olla et sellepärast on ta ükski, et nõuab elult liig palju, nõuab seda mis ei vasta aja vaimule: truudust, puhtust, õrnust ja õiglust. Sellepärast oli ta maetud iseendasse, oli lukustanud oma hinge sadade tabadega, ja võib olla, et oli igaveseks pitseerinud oma hinge.

Kuid igav oli tal, ta hing janunes sõbra järele, ta süda ihkas armastust, otse kisendas armastuse, kui hirv vee järele.

Siis tahtis Silla oma hingele pakkuda rohkem lõbu: ta hakkas liikuma rahva hulgas, hakkas huvi tundma muusikast. Ta tundis end kütkestatud olevat neist häältest ja nägi väljasirutatuid käsi jumalaga-jätteks ja nägi haavatuid lamavat kesk lahinguvälja.

Siis tutvunes Silla ühe noore, meeldiva klaveri-kunstnikuga. See oli vaikne, kurbtõsine, unistav noormees. Sellega tekkis sõprus ja Silla noor süda armastas esimest korda. Nüüd mõistis, et ta oli omas hinges hoidnud tühja koha ja tundis, et ta kohused seisavad selles mehes, tema tundma õppimises ja tema lõbustamises. Ta süda oli olnud tühi ja kole kui öösine õudne liivakõrb. Ta tundis, et peab täitma teda millegiga. Tal polnud keda armastada. Siis rahustas ta ennast, et polegi armastust, polegi tõsist sõprustunnet mehe ja naise vahel, vaid on ainult kirk; ta tundis et oli petnud ennast kujutledes mehi hirmuratena härgadena. Kuid nüüd märkas, et oli vihanud seda õnne sellepärast, et see näis olevat saavutamata temale.

Ja nüüd oli ta hakanud armastama, nüüd oli siis ometi saabunud see kaua igatsetud õnn. Ta leidis, et Rüll Vaarikul olid ilusad silmad, mis särasid kui lapsel jõululaupäeva õhtul ja Rüllil nägu oli pruun kui põlevkivi, kui pronks. Ja Rüllil kuju! See oli suurepäraline.

Aga ei ta julenud avaldada Rüllile omi tundeid. Ta kartis, et Rüll ei armasta teda.

Kuid, kui nad korra tulid ühelt peolt, siis istusid nad kaua Silla toas puie all sammalvaibal. Silla näis õrn kui portselaan, ta rohekad hallid silmad näisid mustadena ja ta käed olid nõrgalt vajunud vaibale. Mees toetudes kannule, vaatles Silla jalgade

pikaldast mängu ja ta laulis mingit kurba laulu. Siis vaikisid nad kaua nagu unistades millestki. „Silla ma armastan sind“ — ütles Rüll tasa nagu iseenele. Sillale oli see sõnum täis õnne ja lootust. Ta teadis ja tundis, et ta oli tõeste õnnelik, sest selles näruses ilmas oli ta leidnud ühe inimese. Äkki näis terve elu talle lilleaiana.

„Kui hea sa oled, kui armas!“ — sosistas ta Rüllile.

Siis — esimene arg suudlus! Jumalikum anne viletsas maailmas . . .

See oli Silla esimene armastus! See luule! Armastusest põles ka Rüll, ta süda oli süttiv ja sütitav süsi, sealt kandis ta südamesse Sillale tuld, süütas leegi temagi südames. Kõrged olid armastuse hõljuvad lained, suur ta kuma ja lai ta võim. Ei põlenud ükski süda, vaid põles ka rind; terve ta ihu sai lõõmavaks tuleks ja Silla sai tundma mis on kirg.

On videviku varjud hõljumas toas; on salalikult lähenemas öö; kiirgab ebatäht.

On imelik rahuldustunne rinnus — on see õnn, on armastus? Huuled on palavad, tuksuvad, midagi soovivad. Siis tulevad suudlused: kuumad ja hurmavad, mis põlevad verre kui mürk. Rüllil rinnal on hea. Silla tahaks igavesti lamad nii, ta tahaks surr nende võimsate kätte vahel huulil suudlusmürk.

Kuid elu karm reaalsus ei salli romantikat, võõras on talle sentimentaalsus. Ta laseb vahel vajuda inimese ta unistuste-saartele, et seda tooremalt ja valjumalt nõidata oma teist palet. Elu raudsed seadused nõuavad täpset täitmist ja tema karedad käsud painutavat selga. Rüll oli auahne ja tundis eneses tungi minna väljamaale täiendama. Ta tahtis palju veel õppida ja tõusta virtuoosiks klaverimängus.

Elu tahtis tõmmata lõpuarvele eelseisva punase joone nende vahekorra alla ja öelda: „Olge rahul sellega mis olete saanud!“

„Ma tulen ju tagasi“ — trööstis Rüll. Kuid hirmutavalt külm näis see lohus Sillale. Nüüd mõistis ta, et Rüll oma klaverit palju rohkem armastab kui teda ja ta oli valmis purustama need instinkti ahelad, millega seotud oli elu külge. Kuid ta taltsutas ennast ja surus maha oma märatsevad tunded, ta tahtis naerda, hirmutada meest ja iseennast, kuid see kostis õudsenägu kui hullumeelse nutu. „Aga su armastus?“ — küsis ta Rüllilt.

„Ära räägi niisugusest asjast, teda polegi. Mu süda on raudne ja külm.“

Silla surus hambad, pööris selja Rüllile ja läks akna juure. Oli tuuline ilm. Vihm piserdas kõlinal aknale. Vihmal näis olevat rutt. Kuhu tõttavad pilved?

Rüll astus ligi, pani käe Silla õlale ja küsis: „Mis teed?“

See puudutus oli endine, ta kiskus lahti valutava haava. Silla langes maha. Pisarad purskasid silmist, valu ja kurbus sai vallale nüüd. Ta tundis nagu lõhkevat midagi tema ja selle mehe vahel, tundis kuis varemeiks langes õnn ja lootus.

Ka mees oli kurb. „Anna andeks mulle kõik, mis paha teinud sulle, ära mõista mind hukka sest olen veel noor. Ma ei või teisiti — mu maania kutsus mind, pean minema. Saa õnnelikuks ja unusta minu!“

Silla tundis, et tal on Rüllile veel palju rääkida, palju öelda, aga midagi ei saanud ta lausuda . . . Ta tundis häbi oma nõrkusest, ajas enese sirgeks ja ütles: „Võid minna!“

Rüll sõitis väljamaale . . .

Jälle jäi Silla süda tühjaks kui koobas. Ah, see oli siis armastus? see kustuv kirk? Silla oli ennegi lugenud ja teadnud, et armastus on lühike kirk, aga ta unustas selle kui põles ta armastustules ja kuum oli Rüllgi.

Miks tuletada möödunud aegu? Ah, unustada nad, kustutada omast mälestusest . . .

Rüllli mahe hääl: „Silla.“ Ah, ikka tahaks ta kuulda seda, ikka näha seda tumedat nägu ja neid suuri lapsesilmi.

Ja Silla käis läbi omad toad otsides „teda.“ Ta teadis kindlasti, et ta ei leia teda, aga mingi võitmata rahutus andis ta tahele tiivad ja oma tahte jälil sammus ta kaudu tube. Keegi nagu ajas teda taga, mingi instinkt surus teda ja ta läks, läks teadmata kuhu, ainukene tung hinges: edasi! Aga miks käis ta ikka teid, mis armsad olnud Rüllile, miks otssis ta tema jälgi?

„Rüll polnud väärt mu armastust“ — mõtles Silla. „Ta ei suutnud aru saada sellest õrnast, ilusast sõprusest, mida pakkus talle puhas, süüta naine.“ Silla tahtis valada kellelegi teisele selle karika, mis voolamas üle äärte. Aga ta ei suutnud üle kanda omi tundmusi.

Silla tuba tundus tühjana kui põlenud mets. Kus on Rüll? Siin põlevkivi pruun kui tema nägu, aga kõva ja karm kui tema süda.

Ah, miks leinata Rüllli? Külmalts naerda ja hiritada ainult! See, mis läbi elatud oli vaid ilus jutt muinasmailt, see oli kui päike mis tõusis ja loodenes elu seaduste järele. Armastus ju ainult kirk mis möödub nagu ruttav tuul, kuis tulnud ta niisama ruttu kaob ka. Truudust kirele ei järgne. Ainult haiglasest ajus võib tõusta mõiste truudusest ja kestavast armastusest. Rüll leidis vist ju uue naise, kes

rahuldab ta kirgi. Ja eks ju Silla otsigu ka teine. Saagu õnnelikuks samuti. Kuid ühte pidama peab meeles: ei maksa armastada meest nii sügava ja puhta armastusega, sest väärt pole mees ju jäädvat, puhast armastust, ta leplik küllalt kirega ja pealegi ei nõua tema rohkem . . .

Ja truudus ammu moest väljas ning meestest pole puudus.

Ei, milleks jälgida moodi? Milleks teha kaubaks oma südame? Silla on truu ja ta ei suuda kummardada jumalaid, vaid usub ainult üht, kõikvõimsat, armast Jumalat . . .

Ah, tähtne öö! Külmad seinad! Andke tagasi Rüll! Saatke jälle ta Sillale, lubage vajuda ta rinnale kui muistne kuningatütar, kes kaua igatsenud kosi-jat!

Ehatäht tuletagu meele Rüllile neid õhtuid, mis olnud siis . . . siis kui puid kattis õrn lehestik nagu lumi ja puhas kui Silla hing. Ööpik laksutas varahommikul ja õhk oli selge, kuid külm . . .

Ah, miks unistada, ikka üksi jääb Silla.

Tal tõusis tahtmine hääbuda. Ära kaduda siit, põgeneda elust, heita alla elu karmile seadusele: elu on võitlus, kes nõrgem see hääbub.

Elu käib omil seadusil kui mingil aparadil; rahvas, see kirju mass on vändatav millestki: moest, tänapäevast ja poliitikast. Sõpra otsida sellest kogust, mis ühetasane ja päevast päeva elab, on rumalus. Sõber vaatab rahva arvamist ja on moe küljes rippuv nagu takjas kuuel.

Silla ei tahagi sõpra, sest sõber pole truu. Ei ole ilmas hinge, kes teda lohutaks. Ah, ta ei tahagi lohutust. Tulgu elu pahed, ja ripendagu elu närused ta silme ees, et ta tunneks elumõtte tühjust, et saaks mõiste tundmatuist seaduste vägevusest, mille

ees tema nõrk. Elu on liig raske et elada, aga ta on liig tühine siiski.

Elu väärtus ärgu näidaku ennast; kadugu! Et ta arvaks ta olematuks, et võiks täiel määral näha elu mustust ja pimedust. Aga siiski tahtis ta näha ka valgust, et seda täielikumalt tunneks pimedust. Silla tundis hirmu, et oli seotud elu külge elualalhoiu instinktiga. Kaoks see, poleks midagi enam!

Ja siis, mis ütlevad inimesed? Õnetu armastuse pärast vabaturma läinud! Õnetu armastuse pärast — oh, kui banaalsel põhjusel. Ei see ei tohtinud nii olla. „Elu pole väärt, et elada“ — nii ütleks ja sureks; lahkuks elust hirvitav, uhke, üleolev naeratus huulil — nii tahtis . . .

„Siis oli ta elul väärtus, kui elas Rülliga“ — nii räägitakse siis.

Ei — edasi. Mitte hirvitavalt ega uhkelt, üleolevalt surra, vaid üleolevalt elada! Miks nutta oma unistuste õudseil varemeil, miks kurta inimest kes läinud silmapiirilt?

Mees, kes jätab maha naise, pole väärt, et tema järel nutetaks, sest sellega teeb ta enese nõrgaks, ta annab sõjariistad naisele ja teeb sellega enese ühejõuliseks naisega. Ta ütleb: „Ela sina, nagu elan mina!“ Ta sunnib naist võitlema olukordadega ja õpetab sellega naisele, mis tunneb ta ise.

Uhkelt peab sammuma edasi, peab tormama vastu tumedale tulevikule, sest elu on rikas ja tulevik huvitav!

Silla sarnanes Rülliga ja üldse mehega selle lühikese armastuse kestes. Ta omandas osa Rülliloomust ja oli mehena valmis vastu astuma juhusetele. Ta tahtis tutvust teha paljudega ja paljudele kinkida minutilist õnne. Ta tahtis avada neile õnne- maad ja jätta neid siis üksinda kaebama mineviku õnne. See oli kättemaks; ta tahtis õpetada ka teistele seda

seadust, mis tundma saanud ise. Ta tahtis kõigiti olla „moodis“.

Siis tutvunes Silla Trobiga. See oli hea ehitusmeister, tulise hingega krahv. See pidi esimene olema Silla püünises. Ta tahtis unustada mineviku ja elada ainult Trobiga. Tahtis pilkavalt naerda seljaga, et mesimagusalt lipitseda ees. Kuid Trobi oli parem näitleja ning Silla mõistis millisele alatule astmele oli tahetud teda viia: Trobil oli pruut . . .

Järgmised tutvused Sillal möödusid kui kilomeetri postid, ühetaolised ja igavad, mis ei toonud hinge ei külma ega sooja; mis nukrust ei valanud ta tühja hinge. Need ei rahuldanud Sillat. Ühelegi oma austajale ei kinkinud ta suuremat tähelepanu ja hoidis eemal neist aupaklikul kaugusel. Nende püüded liginemiseks olid asjatud. Mõni neist vihastas, mõni lõi käega, mõni pidas viisakat sõprust edasi ja käis ümber Sillaga kui abielus olevaga.

Kuid aeg läks edasi tõmmates kaasa enesega Silla ja ta ei olnud enam laps. Tal algas mingisugune tunne. See oli imelikum kui teised, mis olnud siimaani. Ta ei mõistnud milles see seisis; see oli nii udune, laialivalguv, ilma kindla joonteta. Ennem Silla kartis seda, häbenes, aga pikkamööda harjus temaga, see sai tema lahutamata omaduseks. Tekkisid vähehaaval kindlad, mustad piirjooned ja selgesti mõistis Silla — see oli ematunne. Silla igatses last. Siis tundis Silla, et see tunne oli tal juba ennem, et see oli temaga alati olnud, juba siis kui mängis ta nukkudega, juba siis kui oli ta hällis ja rääkis ümbuses olevate asjadega tundes neid elavatena, oma lastena. Ei, see tunne ei olnud üksi temas, vaid kõigis naistes, aga nüüd oli ta temas kindlama kuju

võtnud, oli lasknud ennast aimata selgemini kui kunagi enne.

Silla ei osanud rahuldada oma ematunnet. Ta teadis, et polegi armastust mehe ja naise vahel. „Abielu on igavene sõda kahe leppimata sugupoole vahel“ — nii otsustas ta. Ta oli töotanud ei iialgi abielluda, ei iialgi astuda sellesse suguvahelisse lepingusse. Ta oli nii palju näind õnnetuid naisi ja mehi. Nad ei suuda kunagi üksteist mõista. Valusalt käis läbi ta mõtetest Rüll.

Ta oli Rüllil mitmel korral näinud peale tema väljamaalt saabumist, aga ükskõikne oli ta Rüllile ja Rüll ka temale. Võib olla, et sellepärast oli jahtunud ta armastus Rüllile vastu, et kohtas temaga värskes õhus ja kunagi enam neil sammalvaibul, mis seotud nii paljude erootiliste, palavate mälestustega. Vahel istus Rüll tunnikese Silla toas ainult kõrgel kivil ehk kännul; kunagi ei laskunud ta enam maha samblale ega mänginud kivistega põrandal.

„Ma olen su sõber ikka, aga armastada sind ma enam ei saa“ — nii ütles Rüll nüüd.

„Oled sa mind kunagi ka armastanud?“ — küsis Silla.

„Õigust öelda: ei, ja ma ei oskagi armastada. Mul kivine süda.“

„Mäletad, et kinnitasid korra et armastad mind.“

„Siis polnud ma kaine vist.“

Rüll oli endiselt meeldiv, aga ta oli arg ja liig lihtsa hingega. Silla mõistis, et selle mehe üle võib valitseda ja seda meest peab vedama, sellele anderrikkale inimesele peab näitama teed mis mööda ta käiks, peab juhatama teda kui last.

Rüllile liginedes ei tunnud Silla enam oma südametukseid, vaid kõik oli harilik ja Rüllil hingamine oli sama ühetooniline ja vaikne kui ennem. Sellest

järeldas Silla, et möödas on nende armastus. Kas oligi see armastus? Kas ainult kirk?

Kuid Silla ematunne ei kadunud; ta piinas teda kui töbi. Lisas mürki ta sünkjasse sügishinge. Silla käis ümber kui kuuhaige. Tihti kivines ta pilk kaugusse. Kui keegi temaga rääkima hakkas, ärkas ta nagu minestusest. Alles küsimuse kordamisel saadi temalt vastus.

„Oled vist haige?“ — nii küsiti.

„Ei tea, pea vist valutab“ — nii vastas lühidalt.

Silla tihti nagu leidis iseene. Järsku tärkas tal mõttese: kus olen? mis tähendab see ümbrus?

Läheb mööda haigus, paranen — lootis Silla, aga haigus oli tujukas. Vahel kerkis ta kõrgele. Siis põgenes Silla laste, iseäranis vähemate eest. Ja vahel mõtles ta, et võib anduda esimesele vastutulijale, aga ta ei suutnud, midagi hoidis teda tagasi. Rääkida Rüllile sellest? Ei, ainult mitte temale! Ta arvas Rüll selles süüdi olevat isegi teadmata mispärast, kuid ta instinkt oli vastu vaidlemata. Silla püüdis unustada oma tundmuse, ta arvas, et see paljas ettekujutus on, et polegi sarnast haigust; tundis, et see on mõtlemise halvatus, on vaimuhaiguse algus, aga see paljas mõte et ta vaimuhaigeks jääb, oli hirmus. See haigus on ettekujutus, ta on tõeline siiski. See oleneb elu raudsetest seadustest ja nõuab allumist. Siis mõtles ta: „Olen ju naine, harilik, normaalne naine, mis takistab mind siis rahuldama oma ematunnet, ega pole see ju mõne mehe kirk?“ Ta võis ju loomulikult anduda mehele. Aga ei — ta oli küllalt moraalne ja küllalt uhke selleks, et mitte alla heita mehele. Ta kannatas parem ja oli üks. Vaikselt istus ta omis tubades ja luges raamatuid. :

Kord möödudes mänguasjade poest, silmas ta vastsündinud lapse suurust nukku. Ääretu õnn täitis tema. Ta õnnistas momendi tähtsust ja tundis,

et ta elus algab uus aegjärk, aegjärg milles pole valu ega igatsust. Ta astus kauplusesse.

„Lubage, olge head, mulle see nukk, musta juustega . . .“

Ta peitis kodus oma „lapse“. Tal oli häbi nagu pisut. Ta tundis nagu süüdi millegi ees. „Ma kingin ta väikese Ennile sünnipäevaks“, seletas ta vanemale sõbrannale. „Aga Enni sünnipäevani on ju veel aega.“ „Olgu, see nukk meeldis mulle nii väga.“ „Noh, siis jäta enesele“ — naeris Kaadi, aga Sillale polnud see nali. Ta silme vahele ilmusid kortsud, näpud läksid närvilikuks. Tal tuli ette, nagu oleks Kaadi juba tuttav tema kavatsustega. Võib olla oli temalgi sarnane tunne kord olnud, võib olla, et olnud see kõigil, aga nad lähevad siis mehele rahuldades loomulikult oma tunnet.

Kui Silla jälle üksi jäi, siis pigistas ta oma „lapse“ tugevasti rinnale, silitas ta pead, käsi, jalgu, rindu. See nukk oli talle nii armas ja Silla tundis teda oma lapsena, loomulikuna, igatsetud lapsena.

Silla oli jälle rõõmsam, oli nagu haigusest paranenud, käis tihti seltskonnas, aga meeleldi istus ta kodus ja kaisutas oma „last.“

Kord puutus nukk jälle Kaadile silma ja Sillale tuli ette, nagu Kaadi näeks, et nukk pole endine, uus, et kuub tal kortsus ja juuksed sasis. Ja Silla nägi Kaadi muigavas paljuütlevas pilgus, et Kaadi naerab teda, aga annab kõik viisakalt andeks, ei tee väljagi millegist.

Silla tundis, et ta pühadusesse oli löödud haav, sügav, valutav haav. Ta tundis, mis ütles Kaadi vaikiv pilk, et ta ei tohi mängida nukuga, et peab panema karpi nuku ja hoidma Ennile.

Osa nuku elavast olemisest oli kadunud. Nüüd mõistis Silla, et see ei olegi laps, vaid on ainult nukk. Imelik näis talle nüüd, et oli arvanud elavana olevat

nuku. Iga vähemalegi lapsele peaks selge olema see, et nukk ei suuda ise liikuda ega liigutada ennast, sellepärast ei ela ta, ei ole elus laps. Kui lihtsa faktina näis tal see ennem, aga nüüd? Mida kauemini inimene elab, seda keerulisemana näib talle elu. Täiskasvanud inimene läheb isegi niikaugele, et ta tähed tahab taevast alla tuua ja puust nukud elavaks peab. Silla tundis hirmu elu-sfinksi ees ja kartis oma tulevikku.

Puisena lamas „laps“, nagu hirvitama näisid ta kivist huuled. Silla imestas oma armastust tolle kaju vastu, mis oli tarretanud savist ja liivast. Ta võttis nuku peast kinni ja viskas ta karpi, sidus karbi päelaga ja lükkas eemale enesest. Ta tundis nuku vastu viha. Ta tundis, nagu oleks teda petetud, nagu oleks ta ise end petnud ostes nuku.

Ta tundis, et nukk ta ematunnet iialgi ei saa rahuldada. See, mis teda rahuldama pidi, pidi olema jonnakas ja nuttur, aga ta pidi armastama oma ema ja naerma talle vastu.

Täis üliloomulikku kadedust kuulas Silla laste nuttu ja kirglikke himusid äratas temas nende naer. Võtta kasvatada laps? Ei, seda ei suudaks ta, sest tema laps peab olema niisugune, nagu meeldib Sillale: vastsündinud, julge. Ta tahtis ise õpetada oma last olema julge, vahva, tark, aus; ei mingit võõrast ei tohtinud olla ta juures. Minna kõrtsidesse, haaremisse, kuulama joomariakkorde, kõrtsiklaasikõlasid — ei, selleks oli ta liig uhke ja aus. Ta mõtted olid täis ropemaid kavatsusi, aga läbiviia neid poleks ta suutnud. Silla mõistis, et see laps keda ta ihkas, ei tohtinud olla kellegi teise naise oma, vaid pidi sündima ta omas lapsekojas, pidi saama tema oma rinnapiima. Siis jäi Sillale ainult üks pääsetee: lasta

end sugutada mehest ja sünnitada ise oma ideaal.

Nüüd oli tarvis tal mees, kes pidi aitama saavutada eesmärki. Ta ei otsinud ei lapse isa ega toetajat, vaid ainult abinõu oma eesmärgi püüdmi-seks. Ta ei teadnud sest abinõust muud kui, et ta pidi olema julge, vahva ja arusaaja. Nüüd ei vae-vanud teda enam ematunne, sest ta lootis rahuldada tema. Ta oli jälle rõõmus ja uskus head tulevikku. Ta vaatles meeste kujusid ja uuris nende iseloomu-sid. Aga ta ei leidnud meest, keda võiks pühendada oma saladusesse, kellele võiks pakkuda sarnast au. Olla isaks — tähendab täita mingit püha kohust või kõrget kutset. See mees pidi sarnanema Napoleonile. Ta pidi olema raudse tahtejõuga, ei millestki hooliv oma heaksarvatud eesmärkide läbiviimises, ei tohtinud kokkuda eluraskuste ees, aga ometi pidi olema ta arusaaja ja südamlük.

Ei ole meest, ei ole. Mu ideaal ei saabu — ohkas Silla. Ta vastloodetud õnn näis purunema kui õrnem klaas. Ta istus oma lootuste varemeil ja oli kurb. Viskas enesest naiselikud, edevad ehted ja muutus tõsiseks. Ei huvitanud teda enam midagi.

Kuid õnn mida ta otsis, polnud kaugel; ta tuli kui kevad: õrnalt ja tasa, kuid Silla tundis, et oli ta ligi, ta ei näinud teda, ei teadnud ta olemasolust, aga miski oli ta õlul ja rõhus nii magusalt. Ta tundis kogu oma olemisega, et õnn oli ligidal.

Kord talisel õhtul istus ta üksi. Ta oli väsinud ja tüdinenud kõigest. Iga vähemgi hääl ärritas teda, iga kõbin ehmatas. Ta oli käinud arsti juures. „Närvid,“ — öelnud arst, „rohkem vabas looduses viibida!“

Seal teatati, et tuleb härra Hugo, Silla igapäine tuttav, keda tunnud juba lapsena. Hugo oli täna rõõmsam ja vallatum kui kunagi enne. Ta lobises

tühjaist asjust ja rääkis kuidas ta vanad eided tiigi ääre kogunud püha vaimu vaatama, mis sellegi tiigi vett liigutab nagu Siiloas omal ajal ja käskis tõbiseid porisesse tiiki minna. Rääkis, et ta visanud mingit keemilist ainet tiiki, mis mõne minuti pärast susisema hakanud ja imelikult vilksatanud. Rääkis, kuis vanad palvetades silmi kuivatanud ja teda imetegijaks kut- sunud. Kellel sel vanal inimesel hädast või haigu- sest puudu ja kes ei tahaks küll terveks saada? Tiiki pole keegi sügavuse pärast läinud, aga „püha vett“ joonud kõik ja viinud kodugi kaasa.

Silla mõistis, et see tegu ilus ei olnud — vana- inimesi narrida, aga ta naeris kaasa. Hugo seletas, et see olnud kihlveo pärast ühe mehega, keda huvi- tavat maskide hingeelu ja kes rääkinud, et nüüdse- aja inimesed olla liig umbusklikud imede vastu, et vaadelda neid tõsiselt. Ta oli lootnud, et Hugo ühtki inimest tiigile ei too, aga Hugol olnud pooletunniga kümnekond eite ja mõned taadid. Lapsi olnud murdu ja aine sisisema hakates pistnud nad jooksma ja vaadelnud kaugelt.

Silla kujutles mismoodi Hugo ütleb kohtavale taadile: „Kuule vanaisa, tule tiigile imet vaatama, seal saad terveks.“ Ja kui kutsutud koos, siis Hugo komandeeriv hüüd: „Vaadake kõik vett, kui see lii- kuma hakkab, siis ruttu jooge seda, üks moment ja kõik olgu valmis!“

„No, see on kangelastegu. See oli sooritatud kindla tahtejõu ja andumusega“, mõtles Silla. „Minu oodatud lapse isa.“ Kuis ei tulnud ta ennem sellele mõttele. Hugot nägi ta ju tihti, ja ikka oli ta sama julge ning vahva.

Korraga tundis häbi Silla omast leidusest, sest et see mees kellest ta mõtles oli talle praegu liig lähedal.

„Silla, mul tuleb ette, et sa varjad eneses min-

git saladust. Sa oled viimasel ajal nii kurb, melan-
koolne, inimestepõlgaja.“

„Ja arusaaja on see mees,“ mõtles Silla, aga ta ütles: „Ei, mu pea valutab. Ma olen alati avalik, vahel liigki avalik.“

„Si—na ava—lik“ . . . silbitas mees.

„Ja, aga mida ma siis varjan?“

„Sa varjad kõik, sa ei avalda enesest midagi, sa vastad küsimustele: ja ehk ei. Aastate eest — siis rääkisid sa palju rohkem, olid alati lõbusas tujus, ei varjanud eneses midagi . . . aga nüüd, vabanda: sa oled nagu sfinks Egipti lagendikul, su pilk on tardunud, nagu naelutatud kuhugile kaugele. Erined ja eraldud muist inimesist nagu see hoone, mida omaks elumajaks kutsud. Ikka nagu ei tea kellelegi pühendatud, nagu ootad midagi, nagu otsid.“

„Nagu ootan, nagu otsin . . .“ kordas Silla pik-
kamööda.

Kas oli tulnud moment, millal pidi avaldama oma saladuse, kas pidi ütlema mida ootas, mida otsis?

„Jah, palun, ütle mida.“

Silla süüdistas end, et ta oli need sõnad ise mehele suhu pannud: nagu ootad, nagu otsid. Kas ei sundinud tema ise oma igatsusest tardunud pilguga enesele ette panema seda küsimust.

„Ja, sul on õigus: ma ootan ja otsin“ — rääkis Silla tasa ja tumedalt. Siis vaatas ta ümber: kas on nad tõesti vaid kahekesi, kas pole siin kolmat, kellel pole teada vaja nende suurt ja püha saladust. „Mul on ammugi üks imelik tunne.“ Siis lõi ta kahtlema ja palus meest töötada, et ta kellelegi edasi ei räägi. Mees töötas.

„Seda ei tea veel keegi. Sa oled esimene. Mul on üks imelik tunne, see piinab mind päevad-ööd, ei anna rahu, ei luba olla õnnelik. Ta vaotab mu

hinge oma sügava jälje ja see teeb lõpmata valu. Ma ei saanud aru temast enne, mõtlesin, et on mööduv, aga tema ainult kasvas; me pidasime võitlust — tema võitis . . . Ta nimi on ematunne: Ma tahan last, omas lapsekojas valmivat last. Ärge soovitage mulle kabareid ega kõrtse, need ei rahulda mind. Minu tunne on kindel ja mu tahtmised on puhtad ja pühad. Ma otsin meest, lapsele isa . . .“

Siis peatas ta pisut.

„Mu tahted on puhtad, ma tarvitan meest kui lapse isa. Ma teeksin lepingu soovitava mehega üheks kuuks. Leping peab olema seaduslik, tehtud parema juristi juures. Ma tarvitaksin meest kui ainult abinõu, abinõuks oma kaua igatsetud eesmärgi saavutamiseks.“

Siis vaikis Silla. Ei rääkinud ka mees. Hugo nägu oli lõõnud õhetama, koolipoisilik argus oli asunud temasse, nii julge oli naise kõne.

„Aga miks ei abiellu sa, see ematunne on ju käsuks siduda kooselu?“

„Abielu! — ei seda olen ma vihanud, ma ei usu, et suudan armastada meest eluaja, vaevalt usun et temagi seda suudab. Armastus on ju lühikene kirk.“

Silla vaikis. Ei rääkind ka Hugo. Nad olid üksteisele nagu võõrad, nagu väga kaugel, nende vahel haigutas mõõtmata kuristik. See oli ju ikka olnud nii, ei mitte ainult Silla ja Hugo vahel, vaid naise ja mehe vahel üldse. See oli mingi vaikne sõnatu võitlus, mis on kestnud aastatuhandeid ja mis jääb igavesti kestma.

„Ma palun sind Hugo, tule abinõuks mu ideaali saavutamiseks. Lähme homme advokat P. juure“ — rääkis Silla tasa, nagu iseenele.

„Kuuks ajaks?“ — küsis mees.

„Ja, üheks kuuks.“

Mees jäi mõttesse.

Mida mõtleb ta, miks jäi ta kurvaks, kas mees-tele see lõbu ei teegi — nagu ta uskunud oli.

„Ma tulen homme, aga ei pruugi minna advokadi juure. Tundmuste asjus on imelik teha lepingut“, rääkis mees julgelt. Oli kadunud temast argus, ta oli saanud kaupmeheks, kellel midagi müüa.

„Ei, teeme lepingu: ma ei taha rahva naeru. Siis on mu ideaal nagu varastatud, aga ma tahan omandada tema kindlal, seaduslikul teel,“ rääkis Silla rõhuga ja vaatas akna poole.

Õhtu oli läinud selgeks. Kuu säras rõõmsalt, nagu lubades abiks olla Sillale. Silla otsis tähti. Ta leidis ühe ja arvas, et see on tema, ainult tema täht, mis toob talle palju õnne ja rahu. Või on see ta tulevase lapse täht? Ei tea.

Siis vaatas ta meest nagu tahaks ta öelda: kui sina nõus pole, on mõni elumees ometi nõus saavutades minu, luues maailmade valitseja, minu poja.

„Hea küll, olen nõus. Võime ju käia kord advokadi juures. See lisab juhuseid ja kogemusi mu ellu.“

„Hugo, sa oled nii hea!“

„Sa oled ka armas, aga liig kaine mõistusega, mu väike Silla“ . . .

Sügisviilul kõlas lehis. Õrnalt kostsid hümnid sügisele, surmale . . . Tuul hulus kui vaimukoor sügisööl.

Kuid igalpool ei olnud sügishümne, igalpool ei ulunud müstilised vaimud, oli ometi koht kus ei surdud sel koledal sügispäeval, oli koht kus sünnitati. kus sünnitati: Silla oli saanud poja.

Rõõmsas ärevuses vaatles ta oma väikest Hei-not. See oli kui saar kus lõppesid ta unistused; seda oli ihanud ta nii lõpmata kaua, selle pärast oli ta nii palju uneta öid veetnud, nii palju kannatanud.

See oli ta ideaal. Ema tundis terve oma mõistuse ja tunnetega, et see laps on talle suurimaks õnneks, suurimaks õnnistuseks. Tä tundis, et kõik mis temal saavutamata jäänud, saab kätte ta poeg. Ta tahtis kasvatada temast julge ja vahva kodaniku, kes teeb õigust kõigile ja ei põlga kedagi . . .

Mida suuremaks kasvas Heino, seda selgemaks sai emale, et poiss on täieline Hugo. Hugo oma mustade juuste ja tumedate silmadega.

Hugo oli meeldivam kui kunagi enne, oli lõbusas tujus ja mängis lapsega.

Milline esteetiline ponoraam!

Milline eksprestionistline kunstteos!

Milline looduskontrast!

Taevas lillavärvilisesse õrnusesse tardunud. Punased pilved mässitud valgeisse siidilooresse teevad tiire ümber sik- sakilise kuu. Ja pruunid sammet puutüved kannavad kirjut puhmast nagu kokett naine kübarat, kus esitatud maailma kõik värvid. Ja puud peegelduvad jões, mis vallatu rohelises delikaatsuses. Laine virvendusel on näha jões peituvaid kive ja jõgi näib punastavat oma lihtsate, odavate kivide pärast. Ligidal olev põõsas kahiseb saates pruuntriibulise rästiku. Rästik sammub salaja nagu sügis. Ta peatub sekundi, et vaadelda eriskummalist õhtut, et hingata ta pehmet aroomi. Kuid see loodusnauding oli tal viimane, sest ta pea raius mees.

„Hugo, mis oli?“ — küsib Silla hirmuga.

„Uss oli“ — vastab Hugo rahulikult, tõstes peatu vingerdava ussi kepiga kõrgele.

„Vastik loom“ — sosistab naine.

Nad jõudsid pingireani. „Istume siia,“ ütles mees, „Anna mu sülle laps.“

Silla andis.

„Varssi saab ta aastaseks, rääkis mees mõttes nagu iseenesele, aga ta hääles oli tuntav ärritus. „Sa rääkisid kord külmal talvöhtul mulle omast ematundest . . . Siis magasime ühes Süngel sügispäeval said lapse Seaduse, külma seaduspunkti järele on ta sinu. Räägime avalikult, otsekoheselt: anna laps mulle ja tule ise ka!“

„Kas selleks kutsusid minu oma suvilasse?“ küsis naine ruttu ja nähtava kurjusega.

„Ei, . . . ma tahtsin küsida ainult kas oleksid nõus sa tulema? Ma näen Heinos iseennast. Ma tunnen oma loomulikku isatunnet, ma tunnen samuti kui tundsid kord sina, seesama vaevab mind, ma kannatan . . . Läänud on tööhimu, ei rõõmusta enam ametiülendused ega midagi. Ma tunnen, et mul puudub midagi. Mul pole kodu, perekonda ja ometi on . . . Tule, unusta omad eelarvamised ja ela minuga. Ma ei tea kas andsin ühes lapse-seemnega sulle ka oma armastuse, kuid ma leia rahu enne kui ütled: jah! Sa tulid mu juure ja ütlesid, et sul on ematunne, aga kas lootsid, et olen minagi tundetu, kas ei ole sa iialgi mõelnud, et mehel on isatunne?“

Silla otsekui kivines, kuulates seda jutlust. Kas pidi ta minema mehele olles alaline abielu põlgaja? Alluma mehe armastusele? Kus on mehe armastus? Oli ta Rüllil? Oli Trobil? Kuid ta seisis fakti ees: mehel oli isatunne ja ta tohtis selle rahuldust nõuda Sillalt, oma lapse emalt, aga iialgi ei tahtnud Silla siduda ennast mehega ja talle oli Hugo harilik võõras mees. Sellepärast tahtis ta naerda Hugot, pilkavalt hirvitada ja ta vastas: „Ei, ma ei tunnista su

isatunnet. Laps on ainult minu, tuleta meele: meil on ju leping, seaduslikult kinnitatud leping. Ja abiellu ei astu ma kunagi. Majanduslistest küsimustest saan üksigi üle. Ei müü ma enese su egoismile ega anna ma ka oma last.“

„Su vabadus minu juures on suur, oma egoismi mulle ohverdada sa ei pruugi. Tule meie poja pärast. Ma tahan igapäev näha väikest Heinot, kuulda ta suust: isa!“

Silla jäi kindlaks omale otsusele. „Abielluda on mu surm. Ka üksi olen ma tugev.“

„Elame niisama, ilma seadusliku abieluta.“

„Mis?! Ei iialgi!“

„Nüüd ei räägi minus endine Hugo, minus räägib sinu mees ja meie lapse isa. Ta kisendab kui hirm vett, kui põlenud maa vihma. Tema nimel palun sind — tule!“

Sillale tuli ette, et mees räägib temaga kui mõnes vanas romaanis, kõik oli talle nii võõras ja kaugel.

„Ei,“ ütles ta, „ma ei taha iialgi abielluda ega taha elada mehega. Ära arva, et põlgan sind — ei ma austan sind, austan kui oma lapse isa, aga armastada sind ma ei või, ei tohi, ei saa. Oled liig võõras mulle, nagu on võõras mulle iga mees.“

Siis lahkusid nad.

„Kas nii lühike on mu õnn? küsis Silla eneselt „kas nüüd lõpeb ta? Hugo on küllalt tugev, et meelitada minult mu laps. Lapsel on Hugo omadused. Hugo isalik instinkt. Võib olla, et on paremgi abielluda Hugoga. Ei, eemale sarnased naiselikud mõtted. Siis saan ma naiseks nagu on tuntud teda siiamaani. Laulatusel loeb õpetaja: „naised kuulgu oma meeste sõna; mees on naise pea.“ Mehe himude

orjaks! Ei, selleks on mu selgroog liig tugev ja mu uhkus paindumata. Arvan enesel küllalt energiat ja vastupanu olema ja pealegi veel nüüd, kus mees omade tundmuste mõjus.“

„Heino, sind tahetakse ära viia, sind tahab röövida. su isa, ei mees, kes on abiks olnud su saavutamiseks. Oled sa mu õnn nii lühike? Heino, mu laps, sul ei olegi isa. Su istutas mu südame alla üks möödamineja, üks rändaja, kes nagu teisedki rändajad, kes on täna siin ja homme seal, et jälle tunahomme kaduda silmapiirilt. Heino, mu kallim, kas tunnend sa armastust oma isa vastu?“

Kuid laps ei vastanud, oli ta ju vaevalt aastane . . .

Nädala pärast sai teada Silla, et Hugo sõidab Hispaania. Kas tema pärast? Või lapse pärast? Kas see on armastus? Kas see piinab teda? Kas tahab leida unustust seal kaugel? Sillal hakkas tume aimdus isatundest, mille eest põgenetakse. Tal tuli meele, et vanus romaanes on juhuseid, kus armastuse pärast surrakse ja üks juhtugi elus seda. Isasüdame pisarad oma poja pärast, mida temale ei lubata — on see võimalik tung või tuju ainult? Moodis see igatahes ei ole. Mees kannatab armastuse pärast? — Imelik, iialgi ei usu ta seda, et meest võib piinata isatunne . . .

Oli sügisilm . . . Vihm pisardus kõlinal aknale: kõll, kõll . . . Tal oli rutt. Kuhu ruttad vihm? Kuhu ruttate pilved? On's seal naeratav õnn kuhu ihkate teie? Kas pole maailm igalpool ühesugune õnnetu, ühesugune kurb! Või on seal kaugelmal — Itaalias, Hispaanias rahvas õnnelik; kas tunneb ta, et on rahul enesega?

Astus tупpa Hugo. Ta oli mustais riidis kui läheks ta matusele. Ta nägu oli tõsiue ja püha. Silla taganes tahtmatult seina poole, tahtmatult jäi kuulatama kas häälitseb veel laps kõrvaltoas või on äraviinud tema see mees. Aga laps oli vait, nagu tahaks ta hirmutada oma noort ema.

„Räägin kohe oma tulemise põhjuse“, ütles mees, julgelt lähenedes Sillale, „viimast kord ütlen: tule ja anna mu laps. Anna mu laps ja rahulda mu isatunne nagu rahuldasin mina su ematunde“.

„Sa ei saa minult last ega tule ma ka ise. Mõlemad jääme sulle võõraks. Iialgi ei tohi sa tulla üle mu ukسلäve. Igaveseks olgu kinni sulle mu õueväravad!“

Ja Silla naeris õudselt ja hirmsalt. See oli südameetu hirvitus õrnemate tunnete üle. Ja naine, kes niimoodi naerda oskas, näis olevat ennem saatan kui inimene. See oli hirmsam pilge pühaduste üle ja kõlas vastikult ja vihastavalt.

„Ha, sa ei anna siis?“ karjus mees, „sa oled naine ilma kohusetundeta, sa tõukad ära oma heategija, sa niisugune . . . Sa ei arvesta mu tunnetega nagu arvestasin mina sinu omadega. Ma lähen, lähen igavesti. Viinas leian unustust . . .“

Hugo läks . . .

Naine langes sohvale ja nuttis. Ta nuttis viha pärast, et mees oli sõimanud teda, oli haavanud. Nüüd, esimest korda mõistis ta, et tal pole kaitsjat. Ta oli õnnetu oma lapse pärast, sest et kartis ta elu eest. Tal oli pisut nagu kahjugi Hugost, aga tal oli kangekaelsus ja jonn millega oli murdnud läbi elust isata ja emata, üksi, üksi omas eritaolises hoones. Ta tundis vastikust elu väikluste vastu ja abielu luges ta väikluseks. Minutitel mõistis ta isegi, et kui hea oleks, kui tal oleks inimene kes armastaks teda, aga siis tuli meele tal Rüll ja silmakirjalik krahv ja

need pettumused töid talle uuesti kinnitust faktist, et mees ei armasta. Sellepärast nägi ta Hugo meeletlikudes katsetes vaid tuju ja isegi jonni. Las' parandab Hispaanias ennast ja tuleb tagasi tundes häbi oma mineviku tunnetest! Hugo tundis end alandatud olevat sellest, et teda tarvitatud abinõuna, tema tahtis rohkem, ta tahtis olla rohkem kui lihtne abinõu, tööriist, ta tahtis olla inimene, tunda end inimesena. Aga Hugo himustab last ju ainult sellepärast, et laps olnud ta enese moodi; oleks laps olnud emale sarnane, oleks olnud ta Hugole null.

Sõbrad andsid nõu Sillale abielluda Hugoga ja naersid teda ta rumalate eelarvamiste pärast, aga Silla tõendas vaid, et ta armastust ei tundvat Hugo vastu ja sellepärast loobunud. „See tuleb pärast!“ — öeldi, „Hugo on rikas, ilus!“ „See ei tähenda midagi. Mulle, nagu igale inimeselegi, on lubatud olla truu oma ilmale ja vaadetele.“

Hugo sõitis Hispaania . . .

Möödus kolm pikka aastat. Väike Heino oli rõõmuks oma kurvale emale. Kui õhtu hämarikul laps omad pehmed käed Silla kättesse peitis ja oma pea ta rinnale surus tasa sosistades: ema, siis küsis eneselt Silla: on see naerataw õnn, mida ihkasin ma? Jah, see oli ta õnn. Tal oli nii palju sõpru olnud, kõik olid teda nad austanud, pooldanud, aga armastanud polnud teda keegi vist. Variseeri mängida oskasid kõik. Kui teda tarvitati, siis öeldi ikka talle: armas, aita! Aga kui jäi ta kord haigeks, siis tuli ta juure veel naabrimajast plikake ja tõi lilli Silla sõbrannalt.

„Mis Olli ise teeb?“ küsis ta lapselt.

„Olli läks kinosse“ — sai vastuseks.

„Sõprus!“ ohkas ta siis.

Mis vastab ta poja küsimusele: „Kus on mu isa?“ Praegu on see küsimus alateadlik veel, aga kasvades selgineb see. Aga siis otsustas ta rääkida temale kibedat tõtt: „Inimesed on kurjad, ei tunne nad armastust kauemat aega, pole neil sõprustunnet suuremat; täna naljatavad nad ühega, keda homme ei tunnegi. Ma ei tahtnud luua kodu sõja ja vaenuga ja sellepärast pole abielus ma nagu ümbruses teised naised. Tuleb aeg, kus abielu enam ei tunnistata, läheb vabaarmastus moodi ja kes tahab kasvatab lapse. Su isa oli möödamineja, kes oli õnnelik minuga ühe kuu, et minna ja õnnelik olla teisega.“

Ilusal kevadpäeval sai Silla kirja Hugolt:

Parlozis, 15. IV 24.

Armas Silla!

Matkasin palju . . .

Nägin kollaseid liivavälju; despootilist kõrbetormi, mis mängis inimestega kui tuul puie lehtega; nägin linnu, mille tornirägastik püssitikke pilveid lõhkuma saatis; nägin meresid, kus türanniline tuul vilistas; nägin kloostreid, kus egoist-pessimistlikud mungad elumõtet otsisid . . .

Ent midagi ei rahuldanud mind. Ma olin ükski . . . Ma ei otsinud esteetilisi maid, ma ei otsinud, avantüristlisi imesid, aga mu hing oli tühi ja ma tahtsin täita teda uute panoraamide ja uute ideedega, et oma mineviku unustaksin ja tulevikule truuna püsiksin, aga maailm oli tühi minule. Siiski matkasin ma edasi . . . Ma käisin läbi maailma ilusamad kohad ja kõrgemad mäed, et toita oma nälgivat hinge, aga maailm oli sama tühi kui mu hing . . . Ka võõramaa naised ei rahulda mind, liig võõrad ja kauged mu hingele nemad.

Ainult Sinu kuju Silla püsib mu hinges veel pühana, ja mu laps? mu väikene Heino?! Anna mulle tagasi mu laps. Midagi kisendab minus mu poja järele, ei anna rahu mulle. Ma olen isa, Heino mu poeg. Kui näeksid mind Silla, Sa ei tunnekski enam; olen nii muutunud. Mu juuksed on hallid; endisest julgest Hugost on saanud rauk Hugo, kelle pool hinge ja pool mõistust on ta lapses. Tihti vaatlen ilusat panoramaami, aga ma tean, et pole see minu jaoks; tean, et elus nii palju õnne ja ilu, aga mina ei saa sealt midagi.

Silla. Luba ma tulen elama Su juure, tunnista mind oma lapse isaks, ma ei suuda nii kaugel olla Heinost.

Luba Silla mind tagasi tulla raugana . . . Purusta oma eelarvamised ja ava mulle omad väravad.

H u g o.

Ha, palub see mees? See ei ole ometi Rüll? Mis tuleb talle vastata? Kas rääkida, seletada või vihastada? Fakt on nüüd, et Hugo on õnnetu. Silla toetas pea kätele ja vaatas kaugele. Oli loodenenud kevadpäike. Taevas oli tulede meri. Ses oli nii palju kurbust ja leina. Suur päike, kes oli põletanud teisi, oli põlenud ise. Suur lõvi, kes oli mänginud hiirega, suri, aga hiir jäi elama. Seda nõudis aeg.

„Päike, ma austan sind,“ sosistas naine, „aga ma õppisin koolis, et sul olla plekid ja need suureneda alata. On see tõsi? On see tõsi, suur ja uhke päike? Sina, kes me eluhoidja, sul enesel on vead ja miks nõuad sa ausust oma lastelt? Miks nõuad sõnapidamist minult? Kas ei või ma armastada Hugot? Ta kannatab minu pärast. „Endisest julgest Hugost on saanud rauk Hugo, kelle pool hinge ja pool mõis-

tust ta lapse juures“ — nii kirjutab tema. Kas pole see armastus?“

Oo naiivsus! Ära nuta oma ettekujutatava õnne varemeil; ära nuta, sest et see mees pole sind armastanud kunagi, ka sina ei armasta teda, see on ainult nukrus mida tunned, kui loodenenud päike! Päikese õrn eha taevaserval saab kahvatuks kui surnulina; kaob kurbus, jääb järele ainult tõe puhas linik ja vale jääb alasti kui lõhutud haud.

Pimenes. Silla valgustas toa. Ta võttis kirja puuoksalt, tegi „jaanitule“ ahju ette, mis kujutas mets-haldjast, ja hoidis kirja tule kohal. Tuul, tule kohal, tõstis kirja kõrgemale, tegi ta prunniks, kiri hakkas suitsema ja ääred tõmbusid rulli; õhku tõusid õrnad hallid helbed, tõusis ka tuluke paberi kohale, aga kadus kohe. Silla viskas kirja tulle. Käis plahvatus, kui lõhkeks gummipall ja suurena leegina tõusis tuli ning paber hääbus õhku. Oli tunda pehmeid lõhnu.

Laps oli suuril silmil jälginud ema tegevust, ta tundis uudishimu ja ühtlasi ka hirmu.

„Ema mis see on?“ küsis ta.

„See on muidu . . . üks kiri,“ vastas ema tehtud rahuga, „üks kuri onu saatis.“

„Kas kuri-onul on kole prillid nagu poemehel?“

„Ei ole.“

„On kuri-onul hall habe?“

„Ei ole.“

„Siis kuri-onu ei ole kuri onu, siis ta on hea onu.“

Sillal oli valus kui räägitakse Hugost, isegi lapse suust ei tahtnud ta kuulda temast. Et lapse tähelepanu teisele juhtida, tõi ta temale sokolaadi ja lapsel oli ununenud jutt kurionust, kellel pole prille ega habet.

Aga Silla mõtted ei seisnud täna mujal kui Hugol. Ta silme ette tõusis pilt: Kurb-roheline

jäätmaa, keskel lookleb hall tolmune tee. Kivil istub rändaja, kel seljas suur korv ja kelle pea toetub kepile. Rändaja nägu on hall ja tõsine kui ta ümbrus ja silmad hallid kui taevas ta pea kohal, aga silmis on helk, mis ei vasta tolele ümbrusele, mis ei ole pärit siit, vaid mille kodu olnud kusagil õnnemail mis ammugi kadunud. Rändaja on mõtteis. Ta tuletleb möödunudid aegu ja ta kõrvus kumisevad õrnad eleegilised helid ja ta silme ees laiutub õnnemaa. On see Hugo? Ta tuleb. Ta on teel. Ta jõuab kord siia. „Ava mulle omad väravad, luba tulla mind raugana!“ . . .

On see armastuse võim? Kolme aastaga muudetud raugaks. Inimene, kelle ümbrus hiilgas kui kallimad brilliandid, seesama istub hallis ümbruses kui vangimaja neetud müüride vahel.

Silla katsus eemale tõrjuda pilti, mida ei tahtnud ta näha, tahtis eemale tõrjuda mõtted, mis ei tohtinud püsida ta ajus. Ta võttis raamatu ja katsus lugeda; aga kaugel olid talle ilusad Verlaine'i luuletused, võõrad Underi sonetid. Ta avas Byroni luuletuskoga, luges ühe laulu, aga midagi ei mõistnud ta sellest. Siis hakkas otsima seda ilusat luuletust, mida luges kord Hugoga, aga siis mõistis, et see oli sama, mis lugenud just praegu.

Ta mõtted olid laiail, nad hõljusid kui udu soopeal. „Mida mõelda?“ — küsis siis eneselt. Mõtted kui kommando taktis koondusid tihedamini ja tihedamini oma päritolu ümber ja see oli Hugo.

Sel ööl magas rahutult Silla. Painajaliku rõhuga lamas ta mõtteis Hugo. Raskena kivina ei vaodanud ta ainult naise pead, vaid ka rindu, jalgu ja kõhtu. See vihastas Sillat ja ta pöörles voodis. Laia mantliga uneema ei ilmunud. Silla vaatas kotkasilmil pimedusesse mõõtes akna siluetti.

„Ma vihkan seda meest“ — ütles ta enesele hommikul ja laotas enese ette paberi ning kirjutas :

Hugo, sul peaks häbi olema teha mulle sarnase ettepaneku. Sa tead ju, et pole ma nõus. Sina, kes oled sa roojastanud ennast vööralinna kabareis, tuled minu, kui puhta naise ette. Ma ei usu, et pole sul teisi lapsi peale Heinokese, sul tarvitseb ainult meeletuletada, kus oled veetnud öid. Sa oled põlenud, ära põletatud mu silmis. Kinni on mu väravad sulle.

Silla.

Esimese postiga läks kiri kaugele.

On kottpime kevadöö. Loodus magab. Pole veel suve uimastavaid lõhnu, kõik on värske ja õrn.

R. uulitsal jäi peatuma auto. Avanes uks ja väljus pikk mees, kes oli rietatud rändurina. Rasked raudväravad läksid laiali ta ees, vaikselt puges ta põõsaste vahelt; kui nõidusväel kerkis üles lõvi keel, mis oli ukseks lõvikujulisele musta marmormajale. Mehe juure tuli teener, kandes süles magavat last.

„Kas unerohtu andsite?“

„Jah, korras kõik, härra V.“

Oli näha pimeduses kuis mees ahnelt võttis apse, nagu näljane koer kondi ja hullumeelselt surus ta omale rinnale kui tahaks teda lämmatada.

Siis tormas auto läbi poolvalgustatud linna uulitsate, kunni kadus tol mavale maanteele.

„Mu poeg! Kus mu poeg?“ — kisendas Silla, leides poja kadunud olevat. Ta jooksis kaudu tube, ajas teenijad jalule, otsis ja nuttis. See oli tagaetav hirv, kes põgenemas küti kuuli eest. Ta silmamunad olid ümmargused, pealuust välja tulemas. Ta ei

osanud midagi mõelda ega otsustada, ainult kohutav hirm täitis tema. Hugo, tema kurat, tema paha-vaim, oli käinud öösi ja viinud ta lapse. Oleks ta käes olnud see mees, oma kätega oleks ta kägistanud selle mehe, oma küünte ja oma hammastega puruks närinud tema keha. Naine oli võitlusvalmis. Tema ürgjõud oli pääsenud valla, tema viha saanud õli. Ta määratses. Ta saatis teenijad politseisse, ise järele sõites.

Politsei pandi tegevusesse ja Läti piiril püüti kinni auto hullumeelse mehega, kes hoidnud süles last ja kisendanud ning jõuga püüdnud varjata last kui kull kanapoega. Laps rebiti temalt kriimustatud ja hingeldav.

Mees viidi arstlisele läbivaatusele ja arst tunnistas vaimuhaigeks Hugo V., kes olnud ennem nii tark ja austatud kõigist. Vangistusest vabastas tema haigus ja ta paigutati hullumajja.

Silla jäi ehmatuses haigeks ja laps oli haige. Silla sonis ja arstid andsid vähe elulootust, kuid Silla tervis paranes pikkamisi. Ühel ilusal suvehommikul naeratas ta juba nõrgalt ja tema esimene küsimus oli: Kus on Heino? Neljaaastane Heino tuli ta juure, tõi talle palju punaseid roose ja suudles teda õrnalt.

Kunagi edaspidi ei räägitud Silla majas lapse-röövimisest ega Hugost. Silla astus naisseltsi liikmeks ja hakkas propagandat tegema selleks, et läbi-viiakse kodudes kultuuri ühendamine loodusega. Ta soovitas eeskuju võtta looduselt, soovitas puulehti kopeerida linadele ja riieteale.

Ei aidanud, et Silla kunagi ei rääkinud lapse-röövimisest ja hullumeelsest Hugost, sai Heino ometi teada, et ta isa on hullumajas. Heino oli kümneaastane ja käis juba koolis. Silla ei leidnud omas pojas enam sõnakuulmist ega allumist. Ta oli vahel

kangekaelne ja jonnakas. Vahel tegi ta vallatusi, mida isegi pärast kahetses. Aga siiski oli ta südamik ja anderikas. Omalt emalt õppis ta võõraid keeli ja kirjandust. Kõige rohkem armastas ta muusikat ja sporti. Spordis tegi ta sarnaseid trikke, mis maksis sõprade purustatud kuubi ja lõhutuid palle. Kuid ta oli hea sõber ja väga viisakas ning helde.

Üheteistkümne aastaselt käis Heino oma isa vaatamas ja leidis ta haletsemiseväärilises seisukorras. Ta tahtis ära tuua ta sealt majast, sellest vastikust ümbusesest. Isa ei tunnud poega, aga poeg tundis instinktiivselt, et see krässusjuuste ja laiade, pungissilmadega mees, kes otsib kaudu tuba mingit ärakadunud paberit ja vaatab aknast välja kas tundmatu „tema“ ei tulegi veel, Heino tundis, et see on ta isa.

Kodus rääkis ta emale, see rääkimine oli nutt ja naer üheskoos, et toob isa koju.

Ema, kes oli täitnud oma poja ka kõige vähemad soovid, ei annud luba. Ta keelas ära poisil käia seal isa majas ja seadis valju valve ta peale, et enam iialgi ei näeks poeg oma isa.

Nii jäi pojal mingi tume aimdus rindu, et ka temal on isa, kuid see on lukus uste taga. See tegi uudishimulikuks tema. Kuid arusaamatuks jäi temale: miks vihkab ema tema isa ja miks isa on imelik.

Ühel varatalve hommikul küsisid politseivõimud, et kas Silla soovib näha veel Hugo V. enne kui kaetakse ta nägu ja igavesti kinni läeb puusärgi kaan.

Seda kuuldes haaras Silla enesel juustest ja näris huuli, et taltsutada ennast ning käskis puusärgi oma kodu tuua.

„Ma olen mõrtsukas?“ sosistas ta enesele. Nüüd mõistis ta, et Hugo oli teda armastanud ja sellepärast hulkunud kaudu ilma. Silla tundis oma ülekohtu suure olevat. Nüüd oleks ta kõik annud, et tuleks tagasi veel ta noorus, mil Hugo põlvites palus ta armastust. Need mälestused ajasid tal pisarad silmi ja ta nuttis Hugo lahtisel puusärgil. Tal oli kahju, lõpmatu kahju sellest mehest. Siin puhkas temagi noorus, tema energia, tema armastus.

Siis ajas ta enese püsti, katsus naeratada, vaatas surnu sinist nägu, viskas pilgu pojale: ühe surm — teise elul mõeldes. Siis küsis ta eneselt: mispärast kurvastab ta selle võõra mehe pärast?

Heino seisis vaikselt palvetades isa puusärgi ees. Ta näost oli kadunud viimne verepiisk. Kaua, kaua vaatas ta isa näojooni, nagu tahaks ta nad igaveseks enesele mälestusesse jätta. Poeg leidis oma isa näolt palju õrnust ja ilu, kuid ka palju kannatust ja valu. See on ema pärast — teadis ta ja vaatas emale terava pilguga näkku. Ema näol arvas nägevat ta pilget, hirvitust ja ta südametunnistus ütles, et ema on mõrtsukas. See ärritas Heinot. Ta taltsutamata viha pääsis vallale, ainustki pisarat ei tulnud ta silmist. Ta nägu oli vali ja kahvatu ning sarnanes isale kirstus. „Ema tantsib isa haua!“ käis mõte ta ajus.

„Jah tantsib, jah tantsib.“ Kindlal sammul läks ta emale lähemale ja vihast väriseval häälel küsis ta: „Kas kahju sul isast!“

„Ei“ — vastas ema.

„Jah tantsib, ema tantsib isa haua, juba isa puusärgil“ — tantsis mõte poisi peas.

Siis viskas ta enese teise tuppä, läks tamme tüve juure, avas selle, võttis ema revolvri ning tormas tagasi ema juure.

„Ma tapan tema, ta peab surema,“ otsustas ta.

Kõlas pauk ja surnuna langes Silla maha sammalvaibale. Punane verenire voolas vaibal.

„Ema soe veri tõi poisile mõistuse, ta sai aru omast teost.“

„Tulevad politseid, seovad mu käed, viivad vangi,“ oskas poiss mõelda. „Ma tapsin oma ema.“

„Armas ema, sa oled surnud!“ ägas poiss ema surnukehal.

Siis täitis teda hullumeelne hirm millegi teadmatu ees, miski rõhus ta aju.

Ta tundis, et oli osa oma armsast emast ja osa oma isast.

Ta tõusis püsti, vaatas ringi. Äkki kuulis ta kisa ümber maja ja jooksu kõrvaltoas. Uks tõmmati lahti ja teenijaid voolas tuppa.

Teadmatuses haaras Heino revolvri ja surus oma meelegohale. Enne kui ta juure jõuti, kõlas pauk ja poeg langes oma ema ja isa vahele surnuna maha . . .

Lõpp.